

Torkel i knipa

Han heter Torkel och har tandställning. Föräldrarna duger ingenting till och lillasystemen är mest ivägen. Bästa kompiserna Jason snackar slang och har ett järnrör i bakfickan. Det låter kanske som vilken vanlig vardag som helst, men skenet bedrar. Snart sprider sig fasa och stor dramatik i det annars så fredliga förortsområdet. Den danska tecknade filmen *Torkel i knipa* rymmer splatterfilmshumor, satir och en street-smart jargong som närapå sätter en ny standard både för dataanimerad film och för vad vi menar ryms i barn- och ungdomsfilm.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV LISELOTTE MICHELSEN
ÖVERSÄTTNING OCH BEARBETNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Torkel går tillsammans med bästa kompiserna Jason i åk 6 i Kastanjelundsskolan ute i förorten. Torkel är lite skraj för två elaka killar i klassen, Sten och Saki som mobbar alla de kommer åt, särskilt tjocka Doris. En av klassens flickor, Johanna, vill gärna bli ihop med Jason men han tycker inte att hon är tillräckligt cool.

En dag kommer en ny lärare till klassen, Gunnar. Torkel och Jason har redan träffat Gunnar nere på skolgården där Torkel råkade sätta sig på och samtidigt mosa en spindel. Torkel och

Jason tycker att Gunnar verkar lite underlig eller som Jason säger; "100% inte lite fucked up".

Torkel bor tillsammans med sin kedjerökande mamma Beata samt pappa Leo som ständigt läser tidningen och bara säger "nej" till allt. Torkel har också en lillasyster Rita som han absolut inte vill ha med att göra. Torkels mamma och pappa har sent omsider fått för sig att de ska gifta sig. Torkel tycker det är irriterande. Under en ganska olidlig familjefest dyker Sten och Saki upp och tvingar Torkel att stjäla öl åt dom. De upptäcks dock av Torkels halvgalna farbror Stewart som ger Sten och Saki ett rejält kok stryk. Sten och Saki blir vrålarga över att Torkel skvallrade vilket gör att Torkel är skräckslagen för att gå tillbaka till skolan.

Nu börjar den ena hårresande hotelsen efter den andra dyka upp i Torkels liv. "Du är kokt" står det på hans bänk i klassen. Sten och Saki mobbar Torkel och kallar honom olika öknamn. Torkel klagar då hos Gunnar som ger honom rådet att svara "Och hur är det själv?". Men det fungerar inte alls, Torkel får stryk och blir ännu mer mobbad av Sten och Saki. En gång efter skoltid flyr Torkel undan, in på en byggarbetsplats där någon rullar en stor tunna mot honom men han klarar sig med nöd och näppe. Och mitt i natten kastar någon en sten med ett hotbrev in genom fönstret i hans sovrum.

Det går så långt att Torkel en dag sitter och gråter på en rast när bara Jason och tjocka Doris är med. Doris ger Torkel ett brev där hon förklarar sin kärlek till honom. I samma stund kommer Sten och Saki in i rummet och retas över att de är tillsammans. Torkel förnekar desperat och säger att han struntar i Doris. Doris blir så olycklig att hon kastar sig ut genom fönstret från tredje våningen och dör. Torkel säger då: "Vi får hoppas att inte någon fick den feta kon i huvudet", vilket Sten och Saki tycker är så häftigt att de nu gärna vill vara kompis med Torkel.

Någon dag senare ska klassen på tärtläger med sin lärare Gunnar. Konstigt nog står det ett dödshot skrivet i Torkels kontaktbok, trots att Sten och Saki numera är hans vänner. När de frågar om de skall sitta tillsammans i bussen säger Torkel ja och låter Jason sitta ensam. Jason blir sur och arg och säger det till honom när de kommit fram. Ändå väljer Torkel att sova i samma tält som Sten och Saki – och inte med Jason, som känner sig ratad. Som tröst blir Jason tillsammans med Johanna som han tidigare avvisat. På kvällen hittar Torkel ett dött djur i sin sovsäck och blir rädd. En rädsla som tilltar när han får ett sms där det står: "Du skall dö!", sms:et kommer från Jasons mobil. Torkel rusar över till Gunnars tält och de går för sig själva ut i skogen där Torkel berättar om allt som hänt. Samtidigt hör Jason vad som hänt från Sten och Saki; att Jason har lånat ut sin mobil till Gunnar. Ute i skogen har Gunnar dragit fram en kniv och skall döda Torkel som hämnd för att Torkel dödade den spindel som han satte sig på första gången de möttes. Torkel flyr genom skogen och Jason skyndar till hjälp – äntligen får han användning för sitt järnrör. Kampen böljar fram och tillbaka och just då Gunnar ska utdela det avgörande slaget blir han genomborrat tvärs genom huvudet av järnröret som han själv just sparkat upp i luften. Allting slutar väl, Torkel och Jason blir åter bästa vänner och Jason och Johanna blir ihop.

Hela historien berättas av 70-tals hippien Arne som dyker upp i olika förklädnader i biroller – som musiklärare, vaktmästare, kioskinnehavare etc.

Kolsvart humor och blodig ironi

Humor, ironi och satir är bärande element i *Torkel i knipa*. Ingenting är tillräckligt heligt eller allvarligt för att inte kunna skämtas om. Filmens humor är rå och för många säkert provocerande –

och moraliskt tveksam. Allvarliga saker som självmord, mobbing och pedofili beskrivs så skruvat att det lockar till skratt, eller så sätter sig skrattet i halsen.

- Vari ligger det roliga i filmens råa humor? Varför är det så provocerande?
- Diskutera humorn kring figuren tjocka Doris. Vad är det vi skrattar åt egentligen? Är det ett förakt för svaghet? Eller är det en egen rädsla för att bli utsatt, alltså ett nervöst skratt? Hur reagerar vi på klasskamraternas kommentarer? Hur skall vi tolka den vuxna rastvaktens kommentar?
- Tjocka Doris är ju ett klassiskt mobbingsoffer och hennes självmord skulle vi naturligtvis inte skratta åt om det vore verklighet. U-landsbarnet Ouang är också ett mobbingsoffer som Gunnar sjunger om i bussen på väg till lägret. Varför är det så pass roligt med den här typen av rå humor?

Torkel i knipa driver med auktoriteter, med lärare, föräldrar och med företeelser som anses riktiga och välartade såsom skydd av värnlösa djur men även mer abstrakta fenomen som att man löser problem genom att tala om dem. Den lite vänsterorienterade Waldorf-pedagogiken samt mjukiskillar som spelar 70-talslåt på gitarr får sig också en släng av slevan.

- Hitta andra teman som filmen skämtar om. Varför är det så roligt att se auktoriteter och offertyper göras narr av?

Filmens humor ligger i hög grad i personernas attityder. Det finns komiska detaljer kring alla filmens gestalter.

- Titta på filmens centrala personer Torkel, Jason, Sten & Saki, Doris, Gunnar, Farbror Stewart, Torkels föräldrar och lillasyster, vad är det som är utmärkande för det roliga i dem? Gör en lista och diskutera.

- Hur talar de? Kan någon av eleverna härma någon av dem eller ge exempel på någon typisk formulering? Vari ligger det roliga i språket? Vad säger vårt sätt att berätta om vilka vi är?

Torkel i knipa är ganska blodig. Tjocka Doris blod skvätter upp på några flickor på skolgården, Gunnars blod sprutar när han får järnröret i skallen. Vi ser också Torkels lillasyster ramla runt med en gaffel i ögat. Och när Gunnar ligger med järnröret i skallen och med stirrande öppna ögon hör vi Jason säga: "Titta man, han liknar en fucking slickepinne."

- Hur skall man se på den här typen av provokativ humor? Är det roligt? Varför/varför inte? Upplivede eleverna det som provocerande? Finns den en skillnad på hur vuxna och barn tolkar filmens våld och ironi? Vad exakt är det som är provocerande och för vem? Diskutera.

Vuxna vs barn

Torkel i knipa handlar även om en generationsklyfta och om barns och vuxnas olika referenspunkter och svårighet att kommunicera. När Torkel har problem går han som alla andra barn först till sina föräldrar för att få råd – men där finns inte så mycket råd att få. Likaså med farbror Stewart, läraren Gunnar, de lever alla på sitt sätt i en annan värld.

I en tid av social press och stress i samhället är det kanske inte förvånande att det går ut över barnen, de svaga. Och som vuxen vet man inte så mycket som man inbillar sig om vad barn gör – och framförallt pratar om – på sin fritid. Hur ofta har vi t ex inte läst om hur vuxna tagits på sängen av att en elev har visat sig varit utsatt för mobbning under en längre tid. Eller som berättaren Arne säger i filmen: "Vuxna vet ingenting om hur barn verkligen har det."

- Beskriv filmens vuxna gestalter, hur ser de ut, hur agerar de mot sin omgivning?

- Varför hjälper inte de vuxna Torkel när han får problem, exempelvis när Torkel ringer hem till mamma på mobilen från den mörka skogen när Gunnar jagar honom? Upplever ni de vuxna i filmen som ärliga eller oärliga? Motivera.

- Finns det karaktärsdrag hos de vuxna som ni känner igen från era egna liv? Till exempel hur mycket tid vuxna har att lyssna och bry sig? Vem bland de vuxna tycker eleverna bäst om och varför?

- Vilka är de värsta fel vuxna gör när de ska lösa barns problem? Finns det några exempel i filmen på hur vuxna skulle gjort annorlunda? Har vuxna glömt bort hur det är att vara barn, eller har tiden förändrats så mycket att deras erfarenheter inte längre är giltiga? Har någon elev något exempel på vad de anser vara en bra skildring av en vuxen-barn relation?

- Ibland är även Torkel och Jason ganska likgiltiga inför sin omgivning (Torkel visavi sin lillasyster t ex) och ibland bryr de sig. Vad är det som avgör hur de reagerar?

Riktiga vänner

Ett centralt tema i filmen är vänskap. I filmens början är Torkel och Jason vänner. Men vilken slags vänskap är det? Vi får exempelvis veta att Torkel aldrig har varit hemma hos Jason och vi anar att han döljer något. Och lite senare när Torkel sitter och gråter i klassrummet sedan han blivit så uppriven av Sten och Sakis mobbning, ja då finns det inga ord att ta till mellan Torkel och Jason.

- Vad är det för hemligheter som finns mellan Torkel och Jason? Varför vill eller törs de inte vara ärliga mot varandra? Är det verklig vänskap?

- Vad är det som gör att Torkel helt plötsligt blir vän med Sten och Saki? Gillar han dem bättre? Och hur reagerar Jason?
- När Torkel och Jason tittar på splatterfilm på tv vågar inte Torkel erkänna att han blir rädd. Är det så – att man måste spela tuff även med sina nära vänner? Vågar flickor lättare erkänna känsliga saker än vad killar gör?
- Beskriv hur en god vän skall vara. Vilka egenskaper har hon/han? Hur är det att vara med en sådan vän? Vad gör du själv för att vara just en sådan vän?
- Skriv en sång/en raptext eller en dikt, en kort berättelse eller tecknad serie om vänskap som provas.

Animation och vardagsrealism

Torkel i knipa är inte någon traditionell tecknad film utan dator-animerad. Regissörerna och deras team av animatörer har utvecklat en speciell teknik som har möjliggjort filmens egen design. Ur estetisk synvinkel är filmen i nivå med stora stora internationella produktioner – det är svårt att se att budgeten i jämförelse är mycket liten. I början är filmen förhållandevis realistisk men strax tar det surrealistiska över. Ändå finns igenkännliga situationer från svenskt vardagsliv som vi alla kan referera till.

- Vad tror ni regissören vill säga med filmen? Vilket är filmens bärande budskap? Har filmen någon moral som känns viktig?
- Vad är det – förutom att filmen är animerad – som gör att filmen inte är realistisk? När bryts realismen?

Även innehållsmässigt är *Torkel i knipa* i mångt och mycket alldeles sin egen. Den hårdkokta cyniska humorn kan liknas vid tv-serien *South Park* som också blivit långfilm. Bägge har en lekfull anarkism och en total brist på respekt för nästan allt. Med sin gräsrotsaktiga och street-smarta fräckhet är Torkel i knipa en uppstudsig film som nonchalant ställer sig i ögonhöjd med sin publik. Och som brev på posten har filmen provocerat den vuxna publiken som kritiserat figurernas språk och menar att filmen kan ha dåligt inflytande på barn.

Men tittar man lite bakom filmens våld, det mustiga språket och andra provokationer av den så kallat goda smaken – så finner man en berättelse full av humanism som alls inte står så särskilt långt ifrån en barnfilmklassiker som *Gummi Tarzan*. Torkel är en kille med massor av problem med sina distanserade föräldrar, med mobbning, med vänner och egen identitet och med livet i största allmänhet. Och under berättelsens gång lär han sig en hel del om värdegrund och problemlösning.

- Prova på att göra en lista över filmens huvudpersoner och vad de eventuellt lär sig under filmens gång.
- Om vi ser *Torkel i knipa* som en spegel av vårt samhälle idag – är det ett bra samhälle att leva i?

Referenser/intertextualitet

”Inter” är latin och betyder ”mellan”. Ordet intertextualitet beskriver alltså det som finns ”mellan texter”. Text måste då här förstås i en vidare mening, alltså som film, reklam, en tecknad serie osv. Det brukar kallas intertextualitet när en film exempel-

vis citerar en annan film eller använder sig av figurer från en annan film eller ironiserar över en berömd scen från en klassiker som alla känner igen. När Torkel har sin mardröm om en person med mask och motorsåg så är det splatterfilmklassikerna *Motor-sågsmassakern* och *Fredag den 13:e* som det blinkas åt. Men för att förstå den referensen krävs förstås att man känner till originalet.

Likaså blinkar filmen inledning till thrillerens *Seven*. Och vid ett par tillfällen ser vi tydliga referenser till filmerna *Gudfadern* (drömmen med hästhuvudet) och Tim Burtons *Nightmare before Christmas* (mardrömmen Torkel har med alla figurer). Intertextualitet är alltså för den invigde som känner till referensramarna.

- Finns det andra exempel på intertextualitet i filmen, andra scener som liknar andra som du sett?

Det finns skräck och rysarkänslor i filmen. Den använder klassiska sätt att bygga upp effekter såsom ruskig musik och långa skuggor och en känsla av att det finns någon annan i rummet så som när Torkel är på skolans toalett. En annan typisk situation är när Torkel och Jason tror att Gunnar är oskadliggjord samtidigt som kameran panorerar över hans hand, som givetvis rycker till.

- Finns det fler skräckeffekter i filmen? Tänk både på musik, ljussättning och hur kameran arbetar, det vill säga var vi som åskådare befinner oss?
- Är *Torkel i knipa* lika läskig som andra skräckfilmer? Varför/varför inte?
- Författaren Anton Tjechov har sagt att vill man att någon skall skjutas i tredje akten måste man visa ett gevär i första, vi kallar det plantering. När anande eleverna hur det skulle sluta, att Gunnar var misstänkt och att järnröret skulle spela en viss roll?
- Kände eleverna igen sig i Torkels och Jasons situation – i skolan och på fritiden?

Produktionsuppgifter

Danmark 2004

Originaltitel: *Terkel i knibe*

Manus: **Mette Heeno, Anders Matthesen**

Regi: **Kresten Vestbjerg Andersen, Thorbjørn Christoffersen & Stefan Fjeldmark**

Svensk regi: **Leif Westerlund**

Sånginstudering: **Anders Öjebo**

Svensk röst: **Felix Herngren**

Tekniska uppgifter

Speltid: **81 minuter**

Ljud: **Dolby stereo**

Format: **Vidfilm**

Censur: **Från 11 år**

Svensk premiär: **11 februari 2005**

Distribution

Folkets Bio, Box 2068, 103 12 Stockholm Tel 08-545 275 23, fax 08-545 275 27 www.folketsbio.se